

A távoktatás felnőtt tanulóinak e-készségei

E-skills of adult learners in distance learning

dr. KRANKOVITS Melinda

egyetemi adjunktus, Széchenyi István Egyetem, Matematika és Számítástudomány Tanszék
Győr, Egyetem tér 1., 0696/503-400, kmelinda@math.sze.hu, math.sze.hu

Abstract

The study presents successful models and strategies for the introduction of e-learning in higher education institutions by analysing the literature. The study asks does adult learners in higher education have the digital skills they need to succeed in their studies? An analysis of the age characteristics and learning habits of distance learning students, which are different from those of full-time students, may provide answers to this question. I will present the attitudes and characteristics of distance learning students at Széchenyi István University based on an empirical study.

Keywords: higher education, distance learning, e-learning, e-skills

Kivonat

Az e-learning oktatási szemlélet felsőoktatási intézményi bevezetésének sikeres modelljeit, stratégiáit a szakirodalom elemzésével mutatja be a tanulmány. A tanulmány arra keresi a választ, hogy a felsőoktatás felnőtt tanulói vajon rendelkeznek-e azokkal a digitális készségekkel, amelyek a sikeres tanulmányok elvégzéséhez szükségesek? A távoktatásos hallgatók nappalisoktól eltérő életkori sajátosságai, tanulási szokásainak elemzése választ adhatnak erre a kérdésre. Egy esettanulmány alapján bemutatom a Széchenyi István Egyetem távoktatásos hallgatóinak attitűdjeit, jellemzőit.

Kulcsszavak: felsőoktatás, távoktatás, elearning, e-készségek

1. BEVEZETÉS

A távoktatás jelentősége a felsőoktatásban az elmúlt években felértékelődött. A különböző e-learning módszerek alkalmazása mind a nappali mind a részidős képzések esetén a mindennapi gyakorlat részévé vált. Részben kényszerű okokból – a 2020-as pandémia miatti online oktatás bevezetésével – részben a megállíthatatlan technológiai fejlődés következtében az egyetemek mára rendelkeznek a megfelelő technikai háttérrel az e-learning alapú oktatáshoz. Az e-tanulási környezetben az egyik leggyakrabban kutatott fogalom a *motiváció*. A hallgatók akkor lesznek sikeresek a kurzusok (vagy az adott szemeszter) teljesítésében, ha fenn tudjuk tartani az érdeklődésüket a téma iránt, kellő motiváltságot éreznek ahhoz, hogy elsajátítsák azt. A motiváció jelentős hatással van a tanuló attitűdjeire és tanulási magatartására az oktatási környezetben. Lehet, hogy az oktatási környezetet jól megtervezett, de ha nem tudja motiválni a hallgatókat, az sikertelenséghez vezet.

2. E-TANULÁS ÉS HATÉKONYSÁG

Mivel az online tananyag feldolgozása nagyrészt automatikus, a motiváció a sikeres online tanulás *bemeneti* követelménye is egyben [9]. Az online tanulási folyamat során a tanulás egyénibb és függetlenebb, a hatékony tanuláshoz elengedhetetlen a motiváció [7]. Valójában az online tanulási környezetekről szóló tanulmányok feltárják a motiváció és a teljesítmény [10], a siker [3], a lemorzsolódás közötti kapcsolatot.

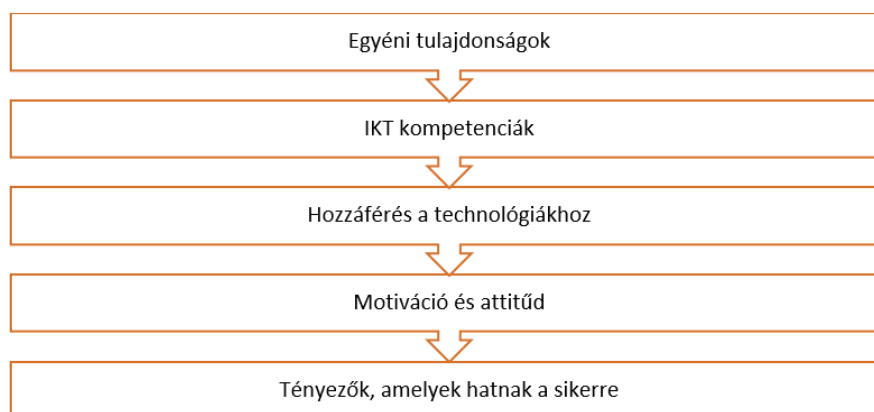
A hallgatók sokszor azért vallanak kudarcot az e-learning tanulásban, mert nem teljesítik az e-learning leckéket olyan okok miatt, mint a motiváció hiánya, és/vagy nem tudják kezelni a saját tanulási folyamataikat. *Valójában a probléma ott kezdődik, hogy meg kell tanulni önállóan tanulni.*

Az ezredforduló után született (Z generáció) minden hallgató digitális bennszülött, ezért hajlamosak a technológiát jobban használni, mint a korábbi generációk. Például szinte mindenki tudja, hogyan kell e-

maileket küldeni, megosztani a dolgokat a közösségi hálózatokon, és hogyan kell használni a keresőmotorokat, alapszinten. Ez a tudás azonban alapszinten van, és figyelembe véve a tényt hogy az online környezetek összetettek lehetnek, a hallgatók ezen tudása igen elégtelen a sikerhez [11].

Kövecsesné így fogalmaz: „Az *ingerfalók* jelzővel is illetett generáció kisgyermek korától kezdődően rengeteg ingerrel, információval találkozik. Ez az ingerküszöb eltolódásához is vezet, mely a tanulási motiváció változását is magával hozza. Többek között ennek is következménye a monotoniatűrés csökkenése, és az információs türelmetlenség” [8, 106].

Ez a fajta készség a szakirodalomban úgy jelenik meg, mint önhatékonyság a technológia használatára, vagyis *e-Readiness* (1. ábra) [6, 173 alapján saját szerkesztés].

1. ábra. A hallgatói önhatékonyság dimenziói

Yilmaz 2017-es kutatása például olyan eredményeket igazolt, ami szerint a tanulók e-learning-felkészültsége pozitívan befolyásolja a motivációjukat [11]. Al-Fraihat és munkatársai [1] szintén azonosították az e-tanulási rendszer sikerének elemeit. A jelenlegi e-learning modelljükben meglévő konstrukciók a következők:

- a rendszer minősége
- szolgáltatás minősége
- információ minősége
- elégedettség
- használhatóság
- előnyök

A távoktatásos hallgatók tanulási szokásait elemezve látni fogjuk, hogy az e-készségek önmagukban nem elegendők a sikeres tanulmányokhoz, olyan tulajdonságok, mint a korábbi felsőfokú végzettség, a nyelvtudás, a tanulni vágyás kiegészíthetik ezeket.

3. E-LEARNING MODELLEK

A felsőoktatási intézményeknek, illetve a kutatóhelyeknek gyakran felróják a tudás- és technológiatranszfer hiányát. E tekintetben nyilván alapvető fontosságú a *tartalom*, vagyis az egyetemek megfelelő tudásának léte, korszerűsége, alkalmazhatósága. Ugyanakkor a tartalom mellett fontos az *eszköz* is, amely jelen esetben az e-learning, mint új eszköz a tudás átadására.

„A virtuális tanulókörnyezetet létrehozó eszközök az oktatási tananyagok megújítása mellett az oktatásmódszertan megújításának lehetőségét is magukban hordozzák. A pedagógiai és technológiai megújulás igénye tehát nem választható el egymástól. Mindez azt is jelenti, hogy az e-learning megoldások felsőoktatási bevezetése komplex gazdasági kérdés. Nem csak szoftverbe, hanem a humán erőforrásba, valamint a kapcsolódó szervezetrefejlesztésbe is be kell fektetni a valós sikerhez” [5, 107]. Nyilvánvaló, hogy nem könnyű olyan virtuális felhasználói felületet kialakítani, amely a rendszer minden felhasználója számára elfogadható [2]. Bullen tanulmánya szerint az e-learning sikeres alkalmazásához a felsőoktatásban szükség van stratégiai tervezésre, egy dokumentációra, ami reprezentálja a helyi stakeholderek együtt gondolkodását a folyamatokról, (beleértve az egyetemi karok, a menedzsment, a hallgatók és adminisztrátorok összességét), és ütemtervet nyújt a megvalósításhoz [4].

Az e-learning modellek tanulmányozása fontos abból a szempontból is, hogy a megfelelő e-learning stratégia kiválasztásához, alkalmazásához megismerjük a már létező modellek előnyeit, hátrányait, korlátait és ebből esetenként új modellt építünk a saját környezetünkre adaptálva.

Az e-learning alkalmazásának jellemzői alapján felállítottam egy SWOT analízist, amely egyértelműen mutatja a rendszer erősségeit és gyengeségeit a felsőoktatásban (1. táblázat).

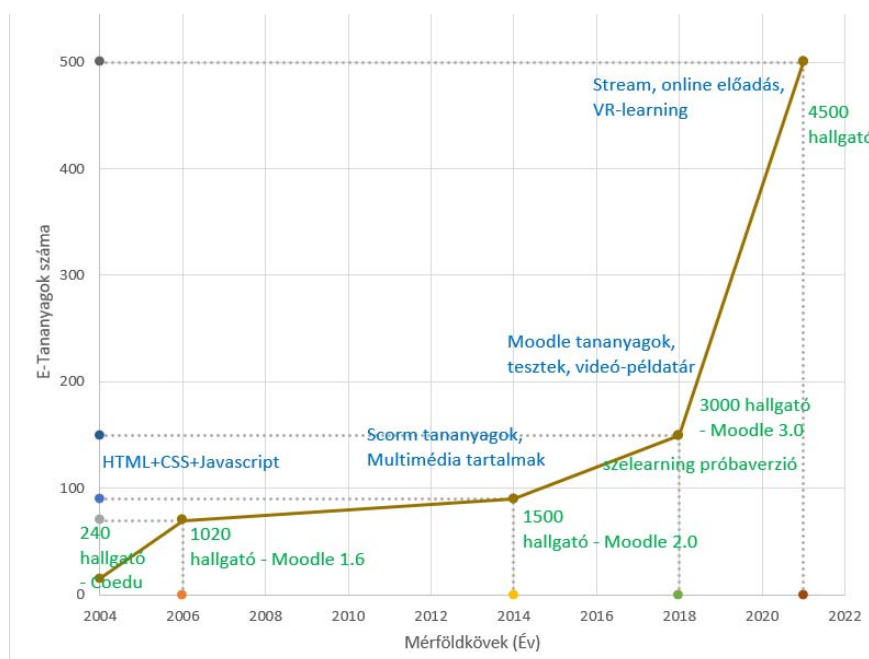
Az e-learning alkalmazásának SWOT analízise

1. táblázat

Erősségek	Gyengeségek
interaktív felület, multimédia mindig friss tudásanyag egyéni ütemezés rugalmasság, használhatóság hozzáférhetőség (24/7)	első bevezetés költségei nagyok legtöbbször aszinkron folyamat nagyfokú önállóságot vár (e-készségek)
Lehetőségek	Veszélyek
tanulóközpontú felület előrehaladás felügyelete költségmentesítés integrált értékelés és tesztelés személyre szabás gamifikáció (játékosítás)	személytelen alacsony motiváció esetén nagy a lemorzsolódás

3.1 A SZE e-learning fejlődésmodell

A Széchenyi István Egyetemen (SZE) 2004 óta létezik távoktatási központ, amelyet alapításkor Felnőttképzési Központnak neveztek el. A Széchenyi István Egyetem innovatív módon az e-learning oktatási formát minden olyan esetben elfogadja és használja, ahol a tantárgy szintű feltételek adottak, függetlenül a képzési formától. Így a SZE távoktatási tevékenysége egy, a felsőoktatás részét képező tanulási tevékenység, amelynek célja a tudásalapú társadalom fejlesztése, eszköze pedig alapvetően az elektronikus kommunikáció. A web és az e-learning evolúcióját is figyelembe vevő multidimenziós modellek alapján meghatároztam egy saját fejlődési modellt (2. ábra) a Széchenyi István Egyetem e-learning életciklusa, stratégiái és szereplői alapján.

2. ábra. SZE e-learning fejlődésmodell

Az ábrán látható rendkívül dinamikus fejlődésmodellen szembevető az utóbbi 3 évben a tananyagok számában (150 e-tananyagról 500 e-tananyagra nőtt), illetve a felhasználó hallgatók számában (50%) bekövetkezett növekedés. A kezdetekben egy külső fejlesztésű keretrendszert alkalmazott az egyetem, ami a Coedu nevet kapta. A megnövekedett hallgatói létszám, illetve a tananyagok számának növekedése indokolta egy nyílt forráskódú, elterjedtebb rendszer bevezetését, ami a Moodle lett. 2006-ban más kísérleti jelleggel

voltak olyan tananyagok, amelyeket a Moodle térben lehetett használni, de a mostani, Moodle 3.0 rendszerre való átállítás 2018-ban történt.

Az egyetemen létezik egy új központ is VR Center néven, ahol új tananyag fejlesztési módszerrel dolgoznak a kutatók, VR learning néven. A 3D virtuális terekben való tevékenység (oktatás) során tudatosan berendezett virtuális oktatási terekbe belépve juthat az érdeklődő (oktató, tanuló) a tanuláshoz nélkülözhetetlen információkhoz. A fejlesztéshez szükséges eszköz a MaxWhere szoftver, amely a Moodle terekkel jól integrálható.

4. A KUTATÁS MÓDSZERTANA

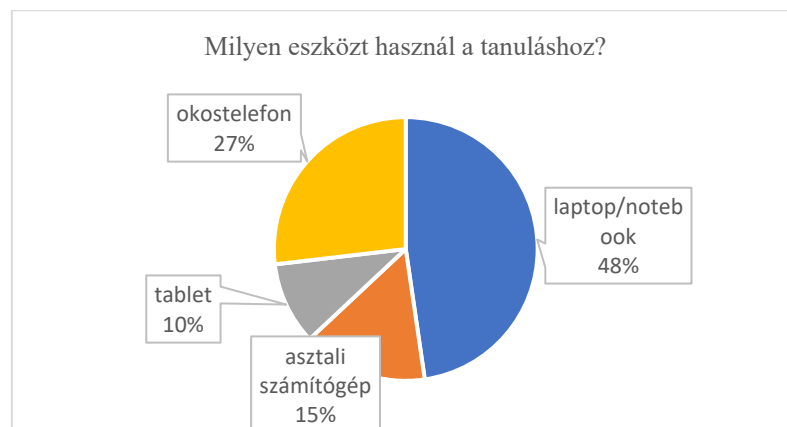
Az adminisztratív adatbázisok (Neptun, Oktatási Hivatal, KSH adatok) elemzése segíthet egy általános képet kapni a távoktatásos hallgatókról, de a folyamatok mögött húzódó motivációkra, attitűdökre elsősorban a kvalitatív vizsgálat és az online felvétel kérdései derítettek fényt. A távoktatásos hallgatók tanulási szokásainak, motivációjának, és attitűdjeinek megértéséhez kérdőíves kutatást végeztem. Az empirikus kutatás intézményi szinten történt a távoktatásos hallgatók körében a Széchenyi István Egyetemen, 2020 első felében (április–június között), online kérdőíves lekérdezéssel. Végül 532 válasz érkezett, ami 15% kitöltöttséget jelent. A vizsgálatomban szereplő adatok feldolgozása és összesítése a Microsoft Excel 2016-os verziójával történt. Az elemzések elkészítéséhez az SPSS 24-es verzióját használtam.

A minta a főbb mutatók (például a nem, életkor, szak, munkavégzés) eloszlásában megegyezik az alapsokaság eloszlásával, így a minta alkalmas a következtetések levonására.

5. TANULÁSI SZOKÁSOK VIZSGÁLATA

A távoktatásos hallgatók tanulási szokásai eltérhetnek a nappalis hallgatókétól, amit a különböző élethelyzetek (család, munka), a jellemzően más életkori eloszlás, ezáltal más berögzült módszerek és eszközhasználat határoz meg. A távoktatásos hallgatók, mivel átlagéletkorukat tekintve idősebbek a nappalis hallgatóknál, magukkal hoznak egy sor szociológiai jellemzőt, amikor elkezdik a tanulmányaikat. A Z generáció (digitális bennszülöttek) eszközhasználatát a mobiltechnológia jellemzi. A 2020/21 tanévben a távoktatásos női hallgató 676 fő (54%), átlagéletkoruk 30,16 év, legidősebb női hallgató 61 éves. A férfi hallgatók aránya 46%, átlagéletkoruk 29,5 év, a legidősebb 59 éves. Nyilvánvaló, hogy ők inkább digitális bevándorlóknak tekinthetők, így a távoktatásos hallgatók életkoruknál fogva inkább az úgynevezett „large screen” eszközöket preferálják, mint az asztali számítógép és a laptop. A megkérdezett hallgatók 47,7%-a jelölte be azt, hogy laptopot használ a tanuláshoz, további 15,33% használ asztali gépet. A kérdésnél több válasz kijelölése is megengedett volt, ha azokat a hallgatókat nézzük, akik nem jelöltek be mobil eszközt, akkor a csak „large screen” használók aránya 42,26%.

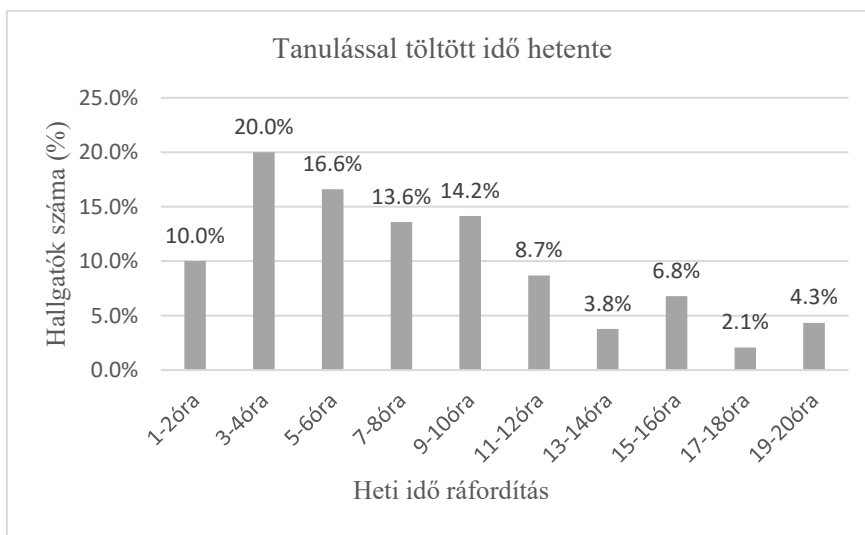
A „small screen” vagy mobil eszközöket is használók közül viszont 89,86% használ a mobil eszköz mellett laptopot és 27,7% használ még számítógépet. Tehát a small screen-t kedvelők is támaszkodnak a számításokat vagy speciális programokat igénylő feladatokhoz a kényelmesebb munkát biztosító eszközökre. A fiatal generáció hozzászólt a mobil technológiákhoz, de a számítógép billentyűzetén a funkciógombok használata, illetve a speciális jelek (például hatványozás ^) bevitelére sokaknak gondot okoz.

3. ábra. Eszközhasználat az e-tanulásban

A tanulási szokásokra jellemző, hogy a megkérdezettek 74,7%-a már a szorgalmi időszakban elkezd tanulni, pedig az e-learning oktatás egyik vívmánya, hogy a hallgató nincs erre kényszerítve, maga osztja be, mikor milyen tananyaggal hogyan halad előre.

A hallgatók a következő két kérdésre is válaszoltak: *Mikor szokott az adott félévben tanulni? / Jelölje meg az ön által tanulással eltöltött órák mennyiségét hetente.* Az SPSS keresztábra elemzéskor tapasztaltam szignifikáns kapcsolatot, a p értéke <0,00; a Khi-négyzet értéke 116,397; valamint a Cramer's V együttható 0,210 – ami határérték feletti gyenge kapcsolatot mutat. A *tanulási szokások* és a *tanulási intenzitás* összefüggései megmutatják, hogy minél inkább egyenletes a tanulás a szorgalmi és a vizsgaidőszakban, annál kevesebb idő ráfordítás is elég hetente a tanulásra (4. ábra).

4. ábra. Tanulási idő az e-tanulásban

A munkával összefüggő okok miatt viszont a tanulás főként a hétvégére (33,25%), vagy a délutánra (25,28%), illetve az éjszakába (25,45%) nyúlik.

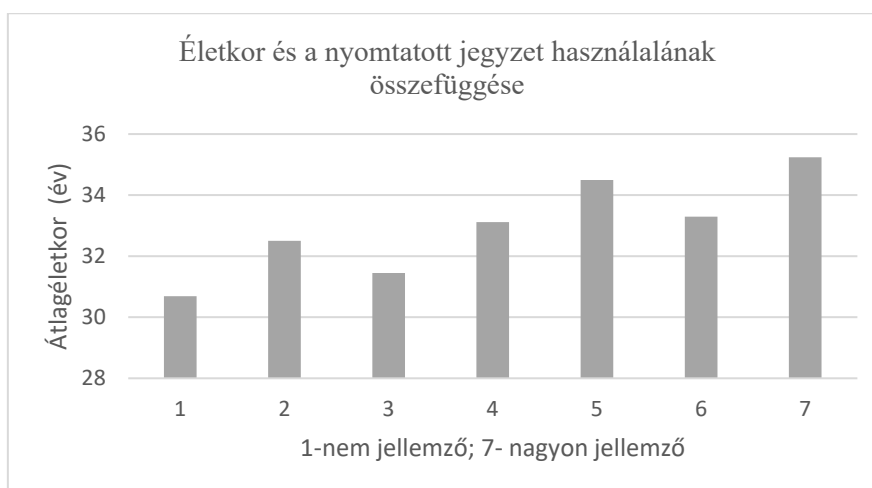
6. AZ E-TANULÁSSAL ÖSSZEFÜGGŐ VIZSGÁLATOK

A távoktatásos képzés jellegéből adódóan a hallgatók hozzászoktak a kommunikáció digitális térbe való áttolódásához. Ez a képzések indulásakor a 2004 – 2006 közötti időszakban még nem volt rendszeres, a sok kontaktórás hétfégi előadás és gyakorlat az egyetemen biztosította az oktatóval való személyes kapcsolattartást. Később, ahogy a SZE e-learning fejlődésmodellén (2. ábra) is láthattuk, az e-tananyagok számának emelésével, és az e-tananyagok oktatásba integrálásával jelentősen nőtt az online kommunikációra való igény. A hallgatók egyre inkább támaszkodnak az online kommunikációs csatornákra, főként az online tananyagot használóknál szorosabb ez az összefüggés.

A hallgatókat kérdezve, hogy mi az előnye számukra az e-képzésnek a kontaktórással szemben, a következőket állapíthatjuk meg. A hallgatók értékelik, hogy saját időbeosztás alapján tanulhatnak (23,4%), bármikor és bárhol megnézhetik a tananyagot (19,4%), nem kell naponta bejárniuk (18,9%) és tudnak a tanulmányaik mellett munkát vállalni (19,8%). Mindössze 5% szerint a kontaktórás módszer előnyösebb. Az e-tanulás előnyeit olyan módon vizsgálja a kérdőíves felmérés, hogy támaszkodik arra a sok éves tapasztalatra, előfeltevésre, amiket az oktatói munkám során felhalmoztam. Így az online tananyag használata, a rugalmas időbeosztás, a munka és család mellett kihasználható online kommunikáció mind bekerültek a lehetséges válaszok közé, csakúgy, mint az online tananyag kinyomtatása. A hallgatók elégedettségét a tanulási rendszerrel kapcsolatban pozitívnak értékelhetjük a rugalmas időbeosztás lehetősége alapján.

A hallgatók jelentős része (47,4%) rendelkezik korábbi felsőfokú végzettséggel, amelynek a szintje jellemzően alapképzés (40,9%) vagy felsőfokú szakképzés (19,4%). Továbbá érdekes, hogy a távoktatásos hallgatók túlnyomó többségben az első diplomájukat nappali képzésben szerezték (75,8%) és ezután váltottak távoktatásos munkarendre. Ennek egyik magyarázata, hogy a távoktatásos hallgatók jó része munka mellett tanul, így nem tudna még egy nappali képzést elvégezni.

Az életkori sajátosságokból adódóan sokan ki is nyomtatják az online tananyagot és gyakorlatilag jegyzetként maguknál tartják, utazás közben olvasgatni.

5. ábra. Nyomtatott jegyzet használata az e-tanulásban

Az 5. ábrán jól látható, hogy nő az átlagéletkor a nyomtatott könyvet/jegyzetet használók körében. Az elutasítóknál 30,68 év, míg a nyomtatott könyvet/jegyzetet preferálóknál 35,23 év az átlagéletkor.

7. ÖSSZEFOGLALÁS

A hallgatói elégedettség mérése és a tanulási szokások vizsgálata a digitális oktatás eredményeit helyezi új megvilágításba. Már nemcsak az érdeklő a felsőoktatás kutatókat, hogy a hallgatók mennyire motiváltak a tanulásra, milyen eredményeket érnek el, hanem az is, hogyan érzik magukat ebben a rendszerben. A szakirodalomban feldolgozása után látható, hogy a hallgatók sokszor azért vallanak kudarcot az e-learning módszerrel való tanulásban, mert nem eléggé motiváltak, vagy nem tudják kezelni a saját tanulási folyamataikat. Megállapítható, hogy a fő tényező, ami növeli a hallgatói elégedettséget az online tananyagokkal (és így a tanulási formával) kapcsolatban, az a rugalmas időbeosztás. Láthatjuk, hogy a kutatás alapján a digitális IKT kompetenciák és a motiváció, pozitív attitűdök a tanulási folyamatban együttesen hatnak a sikerre. A generációs különbségek a nappalis és a távoktatásos hallgatók között ilyen szempontból jól azonosíthatók, de kiegyenlítik egymást.

Miután meghatározzuk, hogy a távoktatás felnőtt tanulói milyen motivációkkal érkeznek, ez alapján kell megszervezni a számukra is megfelelő képzést, lefedve ezzel az oktatási piac ezen látens részét. Fontos, hogy felsőoktatáson belül a *távoktatás*, mint az *életkhosszig tartó tanulás eleme* jelenjen meg az egyetemek oktatási kínálatában, mert ez segíti elő a népesség folyamatos képzését és felkészültségét a gyorsan változó világunkban.

IRODALMI HIVATKOZÁSOK

- [1] Al-Fraihat, D., Joy, M. Masa'deh, R., Jane Sinclair, J. Evaluating E-learning systems success: An empirical study, *Computers in Human Behavior*, Volume 102, 2020, Pages 67-86, ISSN 0747-5632
- [2] Bensberg, F. – Dewanto, B. L. Developing, Deploying, Using and Evaluating an Open Source Learning Management System, *Journal of computing and information technology*, 12(2), str. 127-134., 2004.
- [3] Bilgiç, H. G., Dogan, D., & Seferoglu, S. S. Current situation of online learning in Turkish higher education institutions: Needs, problems, and possible solutions. *Journal of Higher Education*, 1(2), 2011.
- [4] Bullen, M. Revisiting the need for strategic planning for Elearning in Higher Education. in: Badrul H. Khan, Mohamed Ally (eds.) *The International Handbook of e-Learning*, Volume 1, *Routledge*. p. 398., 2015.
- [5] Erdős F., Koloszar L. E-learning a hazai felsőoktatásban: gazdaságossági megközelítés, *Gazdaság És Társadalom*, 8(2), 105-122., 2016.
- [6] Ilgaz H., Gülbahar Y. A Snapshot of Online Learners: e-Readiness, eSatisfaction and Expectations, *International Review of Research in Open and Distributed Learning*, Volume 16, Number 2, 2016.
- [7] Kaya, Z. *Distance education*. Pegem A Publication, Ankara, 2002.
- [8] Kövecsesné dr. Gósi V. Supporting the learning of teaching students with digital tools. *Journal of Applied Technical and Educational Sciences*, 10(4), 105-124., 2020.
- [9] Lim, D. H. Cross cultural differences in online learning motivation. *Educational Media International*, 41(2), 2004.
- [10] Saadé, R. G., He, X., & Kira, D. (2007). Exploring dimensions to online learning. *Computers in Human Behavior*, 23(4), 2007.
- [11] Yilmaz, R. Exploring the role of e-learning readiness on student satisfaction and motivation in flipped classroom. *Computers in Human Behavior*, 70 pp 251-260, 2017.